

Nr 60.

Av herr **Wistrand** och friherre **Beck-Friis**, om vidgad möjlighet för arbetsgivare att överflytta arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare.

Enligt lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 (allmänna arbetstidslagen), som framför allt reglerar arbetstiden inom industrien, är det arbetsgivaren som vid påföljd av bötesstraff har att svara för att lagens regler följas, d. v. s. att arbetare icke användes till arbete längre tid än som är tillåtet, att viss anmälningsskyldighet fullgöres och att vederbörliga anteckningar göras i övertidsjournal eller därmed jämställd handling. Som undantag från bestämmelsen om arbetsgivarens ansvar har i 15 § av lagen stadgats, att i fråga om verksamhet, som bedrivs av kommun, ansvaret för lagens efterlevnad skall åvila arbetsföreståndaren.

Jämväl i en annan social skyddslagstiftning, lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912, ålägges arbetsgivaren vid straffpåföljd skyldighet att tillse, att vissa i lagen föreskrivna bestämmelser följas. Det är här framför allt fråga om överträdelser av i lagen givna eller med stöd av lagen meddelade föreskrifter om minderårigas och kvinnors användande till arbete. I nära överensstämmelse med vad som är stadgat i den allmänna arbetstidslagen innehåller arbetarskyddslagen (53 §) bestämmelse om att i fråga om verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, arbetsgivaransvaret skall åvila arbetsföreståndaren. — I vissa med stöd av arbetarskyddslagen utfärdade följdförfattningar, t. ex. Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 december 1931 om uppfodringsanordningar för personbefordran i gruvor och stenbrott, återfinnas liknande bestämmelser om arbetsgivarens ansvar för överträdelser av däri meddelade föreskrifter.

I de under senare år tillkomna speciella arbetstidslagarna, lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln, har möjlighet beretts för arbetsgivare att i vissa fall överflytta arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare. Enligt resp. 15 och 17 §§ i nämnda lagar kan nämligen arbetsrådet efter framställning av arbetsgivare godtaga viss person såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe. En liknande bestämmelse finnes även numera i en arbetstidslagen för detaljhandeln närstående lag, nämligen butikstängningslagen. Vid 1939 års revision av sistnämnda lag infördes en bestämmelse, som möjliggör för näringsidkare att efter ansökan till vederbörande länsstyrelse få ansvaret för lagens efterlevnad överflyttat till särskild föreståndare.

Till belysning av den tankegång, som ligger till grund för bestämmelsen i sistnämnda båda arbetstidslagar, må här anföras några citat ur förarbetena till lagarna i fråga.

Lantarbetstidsutredningen, som avgav förslag till den första lantarbetstidslagen av år 1936, anförde:

»Då det på jordbrukets område ofta förekommer, att dödsbon, bolag eller andra juridiska personer än stat och kommun äga företag, vilka de icke själva sköta, utan vilkas skötsel ombesörjes av förvaltare eller andra förtroendemän, under det att dödsbodelägarna, styrelsemedlemmarna o. s. v. äro bosatta å annan ort än den, där företaget är beläget, har det syntts önskvärt att i särskilda fall kunna avlyfta arbetsgivaransvaret från den frånvarande ägaren och i stället lägga det å den, som utövar den direkta ledningen av företaget. På grund härav föreslå de sakkunniga i andra stycket av förevarande paragraf, att arbetsrådet på framställning skall kunna godtaga viss person såsom arbetsföreståndare med den verkan, att vad i lagen är stadgat om arbetsgivare i stället skall gälla arbetsföreståndaren.»

I Kungl. Maj:ts proposition (nr 230) till 1936 års riksdag med förslag till lantarbetstidslag yttrade föredragande departementschefen:

»Såsom framhållits i samband med förslag till straffbestämmelser, kan i många fall arbetsledningen vid ett företag vara så anordnad, att straffansvar vid överträdande av arbetstidsregler bör åvila arbetsföreståndare i stället för arbetsgivaren. Detta bör, såsom gäller enligt allmänna arbetstidslagen och jämväl föreslagits av de sakkunniga, vara fallet när kommun är arbetsgivare. Med kommun synes, på sätt lantbruksstyrelsen föreslagit, böra jämsättas hushållningssällskap. Beträffande juridiska personer i allmänhet torde däremot en sådan generell överflyttning icke vara försvarlig utan varje fall bör särskilt prövas. För detta ändamål ävensom för övriga fall, där en sådan överflyttning kan anses naturlig, upptager departementsförslaget jämväl den av de sakkunniga föreslagna rätten för arbetsrådet att efter särskild framställning godtaga arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe.»

Under förarbetena till den första arbetstidslagen för detaljhandeln av år 1939 anförde den kommitté, arbetstidsutredningen angående kontors- och affärsanställda, som avgav förslag till lag i ämnet, följande.

»Straffansvaret vid överträdande av lagen är enligt 13 och 14 §§ lagt på arbetsgivaren. I den nu förevarande paragrafen medgives emellertid, att ansvaret i vissa fall kan få överföras på arbetsföreståndare. Enligt första stycket skall så alltid vara fallet beträffande verksamhet, som bedrives av kommun. Liknande regler finnas i allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen. Vad den nu föreslagna lagen angår, torde regeln huvudsakligen få betydelse för badinrättningarna, vilka ofta drivas av kommun.

Men ett överflyttande av ansvaret på arbetsföreståndare kan vara motiverat även i andra fall. Efter mönster av lantarbetstidslagen har därför i andra stycket stadgats, att sådan överflyttning får ske, om arbetsrådet efter prövning i det särskilda fallet finner det böra medgivas. I lantarbetstidsutredningens betänkande av 1935 har särskilt framhållits det fallet, att verksamhet drives av juridisk person och att delägare, styrelsemedlemmar o. s. v. äro bosatta å annan ort än den, där företaget är beläget. I en sådan situation synes det särskilt önskvärt, att ansvaret lägges över på den, som utövar den

direkta ledningen av företaget, och arbetsrådet synes ha anledning bifalla dylika framställningar, om ej särskilda skäl skulle tala i annan riktning. Men en överflyttning kan vara påkallad även i andra fall, t. ex. då en enskild arbetsgivare bor på annan ort än den, där företaget ligger, och därför saknar möjlighet att övervaka hur arbetet bedrivs.»

Vid tillkomsten av 1939 års butikstängningslag uttalades, att regeln om att näringsidkaren själv har ansvaret för överträdelse av butikstängningslagen i vissa fall kunde leda till obilliga resultat och att det därför borde beredas möjlighet att få ansvaret överflyttat på föreståndaren i butiksföretag etc. Med hänsyn härtill erhöll 15 § i nämnda lag (16 § i nu gällande butikstängningslag) en utformning, som nära överensstämmer med 15 resp. 17 §§ i lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln.

Enligt vad som inhämtats från arbetsrådet har rådet vid tillämpningen av lantarbetstidslagen haft att handlägga ett relativt stort antal framställningar om överflyttande av arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare. Dessa framställningar hava i regel bifallits. Såsom skäl till överflyttning av arbetsgivaransvaret har i ansökningarna angivits bland annat följande: arbetsgivaren har på grund av hög ålder, sjukdom eller annan liknande orsak icke kunnat själv utöva ledningen av jordbruket och övervaka lagens efterlevnad; arbetsgivaren har varit förhindrad att taga aktiv del i jordbrukets skötsel av den anledningen, att hans tid i väsentlig grad varit upptagen av allmänna uppdrag eller privat verksamhet, som varit helt skild från jordbruksrörelsen; arbetsgivaren har varit ett stärbhus, vars delägare icke vistats å egendomen eller, därest så varit fallet, icke varit insatta i skötseln av jordbruk; arbetsgivaren har varit ett aktiebolag, som vid sidan av annan verksamhet drivit jordbruk på en eller flera platser, i dessa senare fall har det ofta varit fråga om större industriföretag, som även drivit jordbruk och begärt ett överflyttande av arbetsgivaransvaret på förvaltaren av företagets jordbruksfastigheter.

Motsvarande bestämmelse i arbetstidslagen för detaljhandeln har även kommit i tillämpning i åtskilliga fall. Såsom skäl till överflyttande av arbetsgivaransvaret på särskild arbetsföreståndare har därvid ofta åberopats, att arbetsgivaren på grund av sjukdom eller därmed jämförlig anledning icke kunnat delta i skötseln av rörelsen eller övervakningen av arbetet inom företaget.

Enligt vår mening tala starka skäl för att icke blott arbetsgivare inom jordbruk och handel utan även arbetsgivare inom industrien och annan rörelse, som faller under den allmänna arbetstidslagen, beredas möjlighet att under särskilda omständigheter efter tillstånd av arbetsrådet få ansvaret för lagens efterlevnad överflyttat på annan person. Likaledes bör enligt vår mening det enligt arbetarskyddslagen och dess följdförfattningar stadgade arbetsgivaransvaret kunna, då skäl därtill föreligga, överföras på särskild arbetsföreståndare.

Till motivering härför må anföras följande.

Vad beträffar den allmänna arbetstidslagen må till en början framhållas, att det även inom industrien förekommer, att företag drives av person, som saknar möjlighet att själv övervaka arbetet och tillse, att de lagliga arbetstidsbegränsningarna följas. Det kan vara fråga om arbetsgivare, som är sjuklig, ålderstigen, bosatt på annan ort än den, där rörelsen drives o. v. s. I dylika fall ligger det närmast till hands, att ansvaret för arbetstidslagens efterlevnad åvilar den person, som har den omedelbara ledningen av arbetet eller skötseln av rörelsen.

Även i andra liknande fall ter det sig naturligt, att ansvaret bör kunna avlyftas från arbetsgivaren. Det kan exempelvis vara fråga om rörelse, som drives av stärbhusdelägare, vilka själva icke äro insatta i företagets drift eller de förhållanden, varunder arbetet bedrivs.

Förut har omnämnts, att arbetsrådet i vissa fall medgivit en överflyttning av arbetsgivaransvaret, då det gällt aktiebolag, som drivit jordbruk. Även i fråga om aktiebolag eller andra juridiska personer, som driva industriell eller annan rörelse, som faller under den allmänna arbetstidslagen, kunna omständigheterna vara sådana, att godtagande av viss person såsom arbetsföreståndare synes rätt och billigt. Åtskilliga industribolag äro ju av den storleksordning och drivas under sådana förhållanden, att det är omöjligt för styrelseledamöterna att öva någon som helst uppsikt över hur arbetet bedrivs i detalj. I fråga om dylika företag synes naturligt att arbetsgivaransvaret åvilar person, som har ledningen över arbetet, exempelvis bolagets verkställande direktör eller, i fråga om bolag, som har sin verksamhet förlagd till olika orter, driftsledaren på platsen.

När det gäller aktiebolag och andra juridiska personer, talar även en annan omständighet för att en överflyttning av arbetsgivaransvaret kan komma till stånd. Om i ett företag, som drives i form av aktiebolag, begåtts en förseelse mot bestämmelserna i allmänna arbetstidslagen, är det icke från början klart vilken som har att svara för denna förseelse. Detta blir nämligen beroende på vilken eller vilka personer, som ställas under åtal för förseelsen i fråga. Av uppgifter, som lämnats till arbetsrådet angående beivrandet av förseelser mot arbetstidslagen, framgår, att det härvidlag förekommer betydande variationer. I vissa fall instämmes verkställande direktören, i andra fall bolagsstyrelsens ordförande, i andra fall åter en eller flera av styrelseledamöterna. Det inträffar emellertid ej så sällan, att åtal anställas mot personer, som intaga en mera underordnad ställning. Såsom exempel härå må anföras följande beteckningar, som i de tillgängliga handlingarna lämnats å instämnda personer: ingenjör, »ställföreträdare för arbetsgivaren», avdelningschef, ingenjör-arbetsledare, kamrer, verkstadschef, tryckeriföreståndare, verkmästare.

Det är givet, att det skulle vara en fördel om i sådana fall, då rörelse drives av aktiebolag eller annan juridisk person, det på förhand funnes utsedd en person, som hade att svara för eventuella överträdelser av arbetstidslagen.

Enligt vår mening bör den allmänna arbetstidslagen i det hänseende, var-

om nu är fråga, bringas i överensstämmelse med lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln. Detta kan ske genom en lagändring, varigenom till 15 § i den allmänna arbetstidslagen fögas ett andra stycke av innehåll, att arbetsrådet efter ansökan från arbetsgivare kan godtaga annan person som arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe. En dylik lagändring synes kunna äga rum utan ytterligare utredning av frågan.

De skäl, som ovan andragits för att i vissa fall medgiva en överflyttning av arbetsgivaransvaret i fråga om den allmänna arbetstidslagen, gälla i lika hög grad beträffande arbetarskyddslagen. Det torde vara tillräckligt att hänvisa till dessa lagars likartade karaktär: den allmänna arbetstidslagen avser att skydda arbetaren mot vådorna av för lång arbetstid, och arbetarskyddslagen avser att trygga arbetaren mot ohälsa och olycksfall, som hava sin grund i förhållandena på arbetsplatsen.

För ett överflyttande av det arbetsgivaren enligt arbetarskyddslagen åvillande ansvaret synes böra erfordras tillstånd av särskild myndighet. Lämpligt synes därvid vara, att godtagande av arbetsföreståndare meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet, för närvarande riksförsäkringsanstalten, som redan har att i olika hänseenden taga befattning med frågor rörande arbetarskyddslagen. Syftet med vårt förslag kan nås genom att i 53 § av nyssnämnda lag införes en bestämmelse av motsvarande innebörd, som vi ovan föreslagit till införande i 15 § allmänna arbetstidslagen. Givetvis böra också följdförfattningarna till arbetarskyddslagen ändras på motsvarande sätt.

Arbetarskyddslagen, som åtskilliga gånger varit föremål för ändringar, är numera föremål för revision av 1938 års arbetarskyddskommitté, som har i uppdrag att företaga en allmän översyn av bestämmelserna i lagen. Även om vi finna den av oss förordade ändringen i arbetarskyddslagen kunna utan olägenhet omedelbart komma till stånd, anse vi oss dock med hänsyn till den pågående utredningen böra inskränka oss till att yrka, att vårt förslag vinner beaktande vid en kommande revision av lagen.

Det må slutligen framhållas, att med vårt förslag att arbetsgivaransvaret i vissa fall skall kunna överflyttas till särskild arbetsföreståndare icke är avsett att tillskapa en möjlighet för arbetsgivaren att utan vidare övervältra ansvaret till en person, som är att betrakta som blott och bart en bulvan för arbetsgivaren. I likhet med vad som gäller enligt lantarbetstidslagen och arbetstidslagen för detaljhandeln föreslås bestämmelser, som innebära, att för en giltig överflyttning av ansvaret erfordras tillstånd av särskild myndighet, arbetsrådet respektive yrkesinspektionens chefsmyndighet. Det får därvid givetvis ankomma på nämnda myndigheter att i varje särskilt fall pröva ej blott huruvida skäl föreligga för ett avlyftande av arbetsgivaransvaret utan även huruvida den föreslagna personen lämpligen bör godtagas såsom arbetsföreståndare.

Med anledning av vad sålunda anförts få vi hemställa,

1. att riksdagen för sin del beslutar, att 15 § lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930 (nr 138) erhåller följande ändrade lydelse:

15 §.

Beträffande verksamhet — — — gälla arbetsföreståndaren.

Lag samma vare, där arbetsrådet efter framställning av arbetsgivare godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe;

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att vid en kommande revision av lagen om arbetarskydd jämte därtill hörande följdförfattningar införas bestämmelser, som möjligöra ett överflyttande av arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare.

Stockholm den 21 januari 1943.

Karl Wistrand.

Carl Beck-Friis.